QORTI CIVILI
PRIM'AWLA
ONOR IMHALLEF ANNA FELICE
(SEDE KOSTITUZZJONALI)

Illum 24 ta' Jannar, 2019

Rikors Kostituzzjonali Nru: 28/2015 AF

Spiru Ellul

Joseph Rizzo

Joseph Quintano

Carmel Cauchi

Felix Axisa

Paul Calleja

Joseph Pisani

Joseph Caruana

Gerolamo Mintoff

Joseph Galea

Tarcisio Gaffiero u fil-verbal tas-17 ta' Jannar 2018, il-Qorti ordnat il-legittimazzjoni tal-atti f'isem Gemma Gaffiero, Anthony Gaffiero, Alexander Gaffiero u Ivan Gaffiero stante l-mewt ta' Tarcisio Gaffiero

Alphonse Genovese

Anthony Polidano

John Cilia

Joseph Bartolo

John Scerri

Francis Tonna

Joseph Gauci u Therese Caruana ulied il-mejjet Emanuel Gauci in nomine proprio, jus hereditatis, u bhala vittmi ai termini tal-artikolu 34 tal-Konvenzjoni Ewropea dwar id-Drittijiet tal-Bniedem

vs

Tabib Principali tal-Gvern (Direttur Generali – Regolazzjoni dwar is-Sahha Pubblika)

Kap Ezekuttiv tal-Awtorità dwar is-Sahha u s-Sigurtà fuq il-Post tax-Xoghol

Avukat Generali

Il-Qorti:

Rat ir-rikors tal-atturi li permezz tiegħu wara li ġie premess illi:

L-esponenti kienu mpjegati mal-Malta Drydocks Corporation (vide kopja tac-certifikat tal-impieg annessi u mmarkati Dok. C1-18).

L-asbestos kien, matul il-perjodu tal-impieg tal-esponenti, 'staple material' prezenti f'ammonti kopjuzi fit-Tarzna u jintuza minghajr ebda kontroll effettiv.

L-esponenti ghandhom l-asbestos fil-pulmun kif ser jigi ppruvat matul il-parti sostantiva ta' dawn il-proceduri.

Ilu maghruf ghal ghexieren ta' snin illi l-esposizzjoni ghall-asbestos hu ta' dannu serju ghal sahhet il-bniedem, tant illi tali esposizzjoni twassal ghal mard serju divers u tista' tikkaguna l-mewt u dan kif ser jigi ppruvat fil-mori tal-kawza.

Minkejja tali gharfien, l-awtoritajiet tas-sahha, il-Ministeru li tahtu kienet taqa' d-direzzjoni u l-kontroll tat-tarznari, u d-Dipartiment tal-Impjiegi u r-Relazzjoniet Industrijali, naqsu li jipprovdu lill-esponenti b'mizuri ta' protezzjoni adegwati sabiex jilqghu ghall-hsara kkagunata mill-asbestos.

L-esponenti ma giex infurmat, la mill-awtoritajiet tas-sahha, la mill-Ministeru li tahtu kienet taqa' d-direzzjoni u l-kontroll tat-tarznari, u lanqas mid-Dipartiment tal-Impjiegi u r-Relazzjonijiet Industrijali dwar l-effetti nocivi rizultanti mill-esposizzjoni ghall-asbestos.

Kien biss wara li l-esponenti bdew jisimghu bil-mard u mewt kkagunat mill-asbestos ta' uhud mill-kollegi taghhom li saru konxji tal-effetti nocivi tal-espossjoni ghall-asbestos. Tali gharfien kien gradwali u bbazat fuq hearsay u ikkompilat, accessat jew b'mod iehor maghruf minghajr l-intervent tal-entitajiet, korpi jew ministeri li kellhom l-obbligu li jissuplixxu tali informazzjoni.

L-esposizzjoni ghall-asbestos fuq il-post tax-xoghol affettwat b'mod negattiv ferm il-kwalità ta' hajja tal-istess rikorrenti.

L-ahhar zewg rikorrenti u cioè Joseph Gauci u Therese Gauci ulied il-mejjet Emanuel qed jidhru *jure proprio* u *jure hereditatis* u jissodisfaw il-kriterji sabiex ikollhom *locus standi* ta' vittmi, u dan skond artikolu 34 tal-Konvenzjoni dwar id-Drittijiet tal-Bniedem, applikabbli fil-ligi nostrana tramite Kap. 319 tal-Ligijiet ta' Malta.

Intalbet din il-Qorti sabiex tiddikjara li fil-konfront individwali ta' kull wiehed mir-rikorrenti inkiser:

1. Id-dritt ghall-protezzjoni tal-hajja, u li l-hajja tal-individwu ma titqieghedx f'periklu bla bzonn, ai termini ta' Artikolu 33 tal-Kostituzzjoni ta' Malta, u ta' Artikolu 2 tal-Konvenzjoni Ewropea dwar id-Drittijiet tal-Bniedem;

2. Id-dritt ghar-rispett tal-hajja privata u tal-familja tal-individwu, u li dan id-dritt ma jigix imtiefes, ai termini tal-Artikolu 8 tal-Konvenzjoni Ewropea dwar id-Drittijiet tal-Bniedem f'dak li ghandu x'jaqsam mal-kwalità tal-hajja tar-rikorrenti;

3. Id-dritt ghar-rispett tal-hajja privata u tal-familja tal-individwu, u li dan id-dritt ma jigix mittiefes, ai termini ta' Artikolu 8 tal-Konvenzjoni Ewropea dwar id-Drittijiet tal-Bniedem, f'dak li ghandu x'jaqsam mad-dritt li r-rikorrenti ikunu infurmati dwar perikli marbutin mal-asbestos; u

4. Tikkwantifika kumpens xieraq bhala rimedju ghal ksur tad-drittijiet fuq indikati jew mill-liema minnhom, tillikwida dan l-ammont, u tordna li dan ir-rimedju pekunarju jithallas u dan fil-konfront u lil kull rikorrent individwalment.

Rat id-dokumenti annessi.

Rat ir-risposta tal-intimati Tabib Prinċipali tal-Gvern u Avukat Ġenerali li permezz tagħha eċċepew illi:

Preliminarjament safejn l-esponenti qegħdin jifhmu li b'din l-azzjoni tagħhom ir-rikorrenti qegħdin ifittxu kumpens pekunjarju minħabba li huma tħallew jaħdmu mill-prinċipal tax-xogħol tagħhom fi strutturi li huma magħmulin bl-asbestos, liema esposizzjoni allegatament ħalliet konsegwenzi negattivi fuq ħajjithom u d-dħul ekonomiku tagħhom, allura huma kellhom kull opportunità li jipproċedu b'kawża ċivili ordinarja għar-riżarċiment tad-danni kontra l-prinċipal tax-xogħol tagħhom minħabba li huwa naqas millli jipprovdilu "*a safe system of work*" jew "*a safe working environment*".

F'dan l-ambitu, bilkemm għandu għalfejn jingħad li proċeduri ta' bixra straordinarja bħalma huma kawżi kostituzzjonali mhumiex maħsuba biex jieħdu post il-proċeduri ordinarji li kellhom u setgħu jiġu prospettati primarjament. Inkella minflok immorru quddiem il-fora ordinarji nibdew nipproċedu mill-ewwel quddiem il-Qrati Kostituzzjonali – ħaġa li tmur lil hinn mill-iskop tal-proċeduri kostituzzjonali.

Għalhekk fid-dawl ta' dan in-nuqqas ta' eżawriment tar-rimedji ordinarji, l-esponenti umilment jitolbu lil din l-Onorabbli Qorti sabiex tieqaf milli teżerċita s-setgħat kostituzzjonali tagħha *ai termini* tal-**artikolu 46 (2) tal-Kostituzzjoni** u l-*proviso* tal-**artikolu 4 (2) tal-Kap 319 tal-Liġijiet ta' Malta**.

Mingħajr preġudizzju għall-premess, ħadd mit-Tabib Prinċipali tal-Gvern (Direttur Ġenerali – Regolazzjoni dwar is-Saħħa Pubblika) u mill-Avukat Ġenerali ma jista' jitqies bħala l-leġittimu kontradittur lejn it-talbiet tar-rikorrenti għaliex ħadd minnhom ma assoġġetta lir-rikorrenti għall-materjal tal-asbestos, apparti li ebda wieħed minnhom ma huwa responsabbli mill-iżvilupp u mill-implimentazzjoni tal-istrateġija biex titħeġġeġ u tiġi mtejba s-saħħa pubblika. Tabilħaqq il-funzjonijiet *ex lege* tal-esponenti huma xort'oħra.

Magħdud ma' dan il-**Kap 466 tal-Liġijiet ta' Malta** jispeċifika min huwa mgħobbi bir-responsabbilità tal-ħwejjeġ li jikkonċernaw it-Tarzna ta' Malta.

Dejjem mingħar ħsara għall-premess, l-ilmenti konvenzjonali tar-rikorrenti għall-perijodu ta' qabel it-30 ta' April 1987 ma

jistgħux jiġu mistħarrġa minn din l-Onorabbli Qorti *a sensu* tal-**artikolu 7 tal-Kap 319 tal-Liġijiet ta' Malta**.

Għal dak li għandu x'jaqsam mal-mertu tal-ilmenti tar-rikorrenti, qabel xejn ir-rikorrenti jeħtiġilhom juru li huma kienu tassew esposti għall-asbestos u kif ukoll li l-mewt ta' Emanuel Gauci kienet konsegwenza u kawża unika tal-fatt li li huwa kien espost għall-asbestos.

Tabilħaqq mhux daqstant differenti minn kawżi ċivili ordinarji, għalkemm hawn qegħdin fil-kamp kostituzzjonali, ir-rikorrenti xorta jridu jippruvaw n-ness tal-kawżalità u ma jistgħux jistrieħu fuq sempliċi suspetti, ipoteżijiet u konġetturi.

Safejn l-ilment tar-rikorrenti jinsab imsejjes fuq l-allegazzjoni ta' ksur tad-dritt għall-ħajja, kif imħares bl-**artikolu 33 tal-Kostituzzjoni** u l-**artikolu 2 tal-Konvenzjoni Ewropea,** dan huwa assolutament bla bażi kemm bħala fatt u bħala dritt, peress li ħadd mill-intimati intenzjonalment ma qiegħed ħajjet ir-rikorrenti fil-perikolu jew b'xi mezz ċaħħadhom mill-jedd għall-ħajja tagħhom.

Fis-sewwa ħadd mill-intimati ma kellu l-*animus necandi* li jneħħi ħajjet ir-rikorrenti jew l-*animus nocendi* li jikkaġuna xi ħsara għal saħħet ir-rikorrenti.

Dwar l-aħħar ilment tar-rikorrenti, marbut mal-jedd tal-privatezza kif protett taħt l-**artikolu 8 tal-Konvenzjoni Ewropea**, l-esponent josserva li r-rikorrenti ma elaboraw xejn dwar din ix-xilja. Tassew imkien fir-rikors kostituzzjonali ma ġie spjegat b'liema mod l-intimati indaħlulhom fi ħwejjiġhom jew fil-ħajja privata tagħhom jew tal-familja tagħhom. Għalhekk inkwantu dan l-ilment ma ġiex suffiċjentement imfisser, dan għandu jiġi mwarrab ukoll.

Madankollu biex l-argument ikun sħiħ, l-esponenti assolutament jiċħdu bħala fatt li huma ndaħlu jew ħadu xi miżuri biex jikkompromettu jew ifixklu l-ħajja privata jew tal-familja tar-rikorrenti.

Dejjem mingħajr ħsara għal dak li ngħad aktar kmieni, b'mod ġenerali jingħad li l-Gvern Malti ħa dawk il-miżuri meħtieġa, inkluż bdil fil-liġi, biex jindirizza l-problema tal-asbestos fit-tarzna. Tassew malli l-Gvern sar jaf bil-perikolu ta' dan il-materjal, huwa ħa ċertu passi rimedjali biex jiġi evitat il-periklu. Infatti l-amministrazzjoni tat-Tarzna provdiet maskri u tagħmir protettiv lill-ħaddiema u ġie żgurat li jkun hemm ventilazzjoni adwegata għaddejja.

Mhux fi żmien daqshekk imbiegħed l-asbestos kien meqjus bħala wieħed mill-aqwa materji prima biex isolvu problemi ta' insulazzjoni. Hekk kif il-Gvern Malti sar jaf bir-riskju ta' dan il-materjal, inbeda proċess biex jitneħħa dan il-materjal u saħanistra għadda liġijiet biex iwaqqaf l-importazzjoni tiegħu. Naturalment però dan il-proċess kellu jieħu ż-żmien tiegħu għaliex l-asbestos ma setax jisparixxi f'daqqa waħda.

Jiġi b'hekk li l-Gvern Malti ma jistax jitqies responsabbli li ma pprojbixxiex l-użu tal-asbestos jew li naqas milli jxerred tagħrif dwar il-perikli sanitarji marbuta mal-espożizzjoni tal-asbestos malli sar jaf b'mod konklussiv bl-effetti negattivi tiegħu fuq saħħet il-bniedem.

Għaldaqstant fid-dawl tas-suespost l-esponent umilment jitlob lil din l-Onorabbli Qorti jogħġobha tiċħad it-talbiet kollha tar-rikorrenti bl-ispejjeż kontra tagħhom.

Rat ir-risposta tal-Awtorità dwar is-Saħħa u s-Sigurtà fuq il-post tax-Xogħol li permezz tagħha eċċepiet illi:

Fl-ewwel lok u in linea preliminari jiġi eċċepit illi l-Awtorità esponenti m'hijiex il-leġittimu kontradittur u għandha tiġi liberata mill-osservanza tal-ġudizzju bl-ispejjeż kontra r-rikorrenti, *inter alia*, għas-segwenti motivi:

(a) l-Awtorità esponenti ġiet kostitwita permezz ta' l-Att XXVII tal-2000, liema Att daħal fis-seħħ *in parte* fit-3 ta' Mejju 2001 (bl-A.L. 121 ta' l-2001) u l-kumplament tad-disposizzjonijiet daħlu fis-seħħ fid-29 ta' Jannar 2002 (bl-A.L. 9 ta' l-2002). Il-promulgazzjoni tar-'*Regolamenti Dwar il-*

Protezzjoni tal-Ħaddiema mir-Riskji li jinħolqu meta Persuna tkun esposta għall-Asbestos fuq il-Post tax-Xogħol' (L.S. 424.23) daħlet fis-seħħ fil-15 ta' Diċembru 2006 (bl-A.L. 323 tal-2006);

(b) l-Artikolu 5 tal-Kapitolu 424 tal-Liġijiet ta' Malta jistipola illi l-Awtorità esponenti għandha tiżgura li jinżammu l-livelli ta' protezzjoni tas-saħħa u tas-sigurtà fuq il-postijiet tax-xogħol <u>kif stabbiliti b'dan l-Att u b'regolamenti magħmulin taħt dan l-Att</u>. (enfasi tal-esponenti). Dan ifisser li l-Awtorità hi soġġetta għal-liġi u hi l-istess liġi li tagħtiha poteri u setgħat;

(c) jirriżulta li fost ir-rikorrenti hemm dawk li tterminaw l-impjieg tagħhom qabel il-ħolqien ta' l-Awtorità esponenti u oħrajn li tterminaw l-impjieg tagħhom qabel id-dħul fis-seħħ ta' l-indikati regolamenti. Dan ifisser li l-Awtorità esponenti ma kellha l-ebda *vires* jew obbligu legali illi tieħu xi azzjoni jew passi rigwardanti l-allegazzjonijiet tar-rikorrenti, jew għax ma kienetx għadha maħluqa bħala entità jew għaliex ma setgħet qatt tattwa miżura li ma kienitx f'forma ta' liġi (u dan fuq il-bażi tal-massima ta' '*nulla poena sine lege scripta/certa*'). Fi kliem ieħor, dan ifisser li:

- għar-rigward ta' Spiru Ellul, Felix Axisa, Paul Calleja, Joseph Pisani, Joseph Caruana, Joseph Galea, Tarcisio Gaffiero, Alphonse Genovese, Anthony Polidano, John Cilia, Joseph Bartolo, Francis Tonna u Emanuel Gauci l-Awtorità esponenti qatt ma setgħet tinfurmhom bl-effetti noċivi involuti mill-allegata esposizjoni għall-asbestos stante li fil-perjodu lamentat mill-indikati rikorrenti, l-istess Awtorità ma kienitx teżisti. Di fatti, dan il-punt ġie anke espress mill-Qorti Ewropea għad-Drittijiet Fundamentali tal-Bniedem fil-kaz ***Brincat and others vs***

Malta fejn ingħad illi: "*Additionally, in relation to the Government's reference to the information available at the OHSA, the Court notes that this authority was only created after the year 2000 and it could therefore not have been a source of information before that date*." [para. §114 tad-deċiżjoni] (emfasi tal-esponent);

- għar-rigward ta' Joseph Rizzo, Joseph Quintano, Carmel Cauchi, Gerolamo Mintoff u John Scerri, minkejja li l-Awtorità esponenti kienet inħolqot, l-istess Awtorità ma kellha l-ebda *vires* legali illi tissindika l-użu tal-asbestos peress illi dan l-obbligu tagħha daħal fis-seħħ biss fil-15 ta' Diċembru 2006;

(d) mingħajr preġudizzju għas-suespost, il-lanjanzi mressqa mir-rikorrenti bl-ebda mod ma jolqtu xi aġir ta' l-Awtorità esponenti li jista' b'xi mod jiġi interpretat li jilledu d-drittijiet fundamentali tar-rikorrenti u konsegwentement ma tista' qatt tirrispondi għall-addebiti mressqa kontra tagħha. Di fatti, imkien fir-rikors promotur ma tissemma' b'xi mod l-Awtorità esponenti jew xi aġir ta' l-istess Awtorità u minn imkien ma tirriżulta xi allegazzjoni fil-konfront ta' l-istess. Di più, ma teżisti l-ebda relazzjoni ġuridika bejn ir-rikorrenti u l-Awtorità esponenti;

(e) di più, l-Awtorità esponenti m'għandha l-ebda forma ta' relazzjoni mar-rikorrenti u bl-ebda mod ma wieħed jista' jimmaġina kif xi aġir ta' l-Awtorità esponenti seta jimpinġi negattivament fuq id-drittijiet tagħhom allegatament miksura. F'dan ir-rigward ir-rikorrenti huma tenuti juru, bi provi tajbin, oġġettivi u konkreti, għaliex l-Awtorità esponenti għandha twieġeb di fronti għall-pretiza tagħhom;

(f) b'hekk l-Awtorità esponenti għandha tiġi meħlusa minn kull addebitu ta' allegat infrazzjoni ta' jeddijiet kostituzjonali u/jew konvenzjonali, peress li l-ilment tar-rikorrenti jirrisali għal żmien meta l-istess Awtorità ma kienitx għadha maħluqa. Għalhekk, l-Awtorità esponenti ċertament ma tista' qatt tirrispondi, jew tagħti rimedju, għall-addebiti mqanqla mir-rikorrenti.

In linea preliminari wkoll, il-Kapitolu 466 tal-Liġijiet ta' Malta intitolat 'Att Dwar ir-Ristrutturar tat-Tarznari' jispeċifika min huwa mgħobbi bir-responsabbilità tal-ħwejjeġ li jikkonċernaw it-Tarzna ta' Malta. Ghalhekk, ikun siewi u opportun, ghall-integrità tal-gudizzju, li l-persuna mgħobbija b'tali responsabbilità tigi msejjha f'dawn il-proceduri.

Preliminarjament ukoll, bil-preżenti azzjoni, ir-rikorrenti qed jirrikorru għall-proċedura straordinarja odjerna meta huma kellhom a disposizzjoni tagħhom rimedji ordinarji sabiex jivveniltaw it-talbiet tagħhom, senjatament il-proċeduri Ċivili ordinarji, liema proċeduri ma ġewx segwiti mir-rikorrenti u għalhekk, dina l-Onorabbli Qorti għandha tieqaf milli teżerċita s-setgħat kostituzzjonali tagħha *ai termini* tal-Artikolu 46(2) tal-Kostituzzjoni u l-*proviso* tal-Artikolu 4(2) tal-Kapitolu 319 tal-Liġijiet ta' Malta.

In kwantu għall-ilment tar-rikorrenti defunt Emanuel Gauci, dan skatta minn episodji li jmorru lura għal perjodu ferm qabel l-adozzjoni tal-Konvenzjoni Ewropea għad-Drittijiet tal-Bniedem fil-liġijiet nostrani fl-1987. Ghalhekk, l-ilmenti konvenzjonali ta' dan ir-rikorrenti għall-perjodu ta' qabel it-30 t'April 1987 ma jistgħux jiġu mistħarrġa minn din l-Onorabbli Qorti u dan a tenur tal-Artikolu 7 tal-Kapitolu 319 tal-Ligijiet ta' Malta.

Fil-mertu, u mingħajr preġudizzju għas-suespost, jingħad fir-rikors promotur illi l-esposizzjoni għall-asbestos fuq il-post tax-xogħol affettwat b'mod negattiv ferm il-kwalità ta' ħajja tal-istess rikorrenti. Fuq il-prinċipju illi '*onus probandi incumbi ei qui dicit non ei qui negat*', huma l-istess rikorrenti li għandhom iġibu l-prova illi tali esposizzjoni kienet <u>l-unika</u> sors għall-effetti negattivi minnhom lamentati.

Safejn l-ilment tar-rikorrenti jinsab imsejjes fuq l-allegazzjoni ta' ksur tad-dritt għall-ħajja, kif imħares bl-Artikolu 33 tal-Kostituzzjoni u l-Artikolu 2 tal-Konvenzjoni Ewropea, dan huwa assolutament bla bażi kemm bħala fatt u bħala dritt, peress li ħadd mill-intimati intenzjonalment ma qiegħed ħajjet ir-rikorrenti fil-perikolu jew b'xi mezz ċaħħadhom mill-jedd għall-ħajja tagħhom. Fis-sewwa ħadd mill-intimati ma kellu l-*animus necandi* li jneħħi ħajjet ir-rikorrenti jew l-*animus nocendi* li jikkaġuna xi ħsara għal saħħet ir-rikorrenti.

Dwar l-ilment tar-rikorrenti marbut mal-jedd tal-privatezza kif protett taħt l-Artikolu 8 tal-Konvenzjoni Ewropea, l-esponenti tosserva li r-rikorrenti ma elaboraw xejn dwar din l-allegazzjoni. Tassew imkien fir-rikors kostituzzjonali ma ġie spjegat b'liema mod l-intimati indaħlulhom fi ħwejjiġhom jew fil-ħajja privata tagħhom jew tal-familja tagħhom. Għalhekk inkwantu dan l-ilment ma ġiex suffiċjentement imfisser, dan għandu jiġi mwarrab ukoll. Madankollu biex l-argument ikun sħiħ, l-esponenti assolutament tiċħad bħala fatt li hi ndaħlet jew ħadet xi miżura/i biex tikkomprometti jew tfixkel l-ħajja privata jew tal-familja tar-rikorrenti.

Salv eċċezzjonijiet oħra ulterjuri.

Għaldaqstant fid-dawl tas-suespost l-Awtorità esponent umilment titlob lil din l-Onorabbli Qorti jogħġobha tiċħad it-talbiet kollha tar-rikorrenti bl-ispejjeż kontra tagħhom.

Rat is-sentenza preliminari tat-28 ta' April 2016 li permezz tagħha ddisponiet mill-eċċezzjonijiet preliminari tal-intimati billi i) ċaħdet it-tieni eċċezzjoni tat-Tabib Prinċipali tal-Gvern u tal-Avukat Ġenerali ii) laqgħet l-ewwel eċċezzjoni tal-Awtorità dwar is-Saħħa u s-Sigurtà fuq il-post tax-Xogħol u ddikjarat li din mhux il-leġittimu kontradittur għat-talbiet tar-rikorrenti u konsegwentement, illiberatha mill-osservanza tal-ġudizzju iii) ċaħdet l-ewwel eċċezzjoni tat-Tabib Prinċipali tal-Gvern u tal-Avukat Ġenerali u iv) laqgħet it-tielet eċċezzjoni tat-Tabib Prinċipali tal-Gvern u tal-Avukat Ġenerali u konsegwentement, iddikjarat li fir-rigward tar-rikorrenti Joseph Gauci u Therese Caruana bħala eredi ta' Emanuel Gauci, l-ilmenti konvenzjonali ma jistgħux jiġu mistħarrġa.

Semgħet ix-xhieda prodotti.

Rat in-noti ta' sottomissjonijiet tal-partijiet.

Rat illi l-kawża tħalliet għas-sentenza.

Rat l-atti kollha.

Ikkunsidrat illi permezz ta' dawn il-proċeduri, ir-rikorrenti qegħdin jilmentaw illi fiż-żmien li huma jew l-aventi causa tagħhom kienu impjegati mal-Malta Drydocks Corporation kienu esposti għall-ammonti kopjużi ta' asbestos. Jilmentaw li qatt ma ġew informati dwar l-effetti noċivi riżultanti mill-esposizzjoni għall-asbestos u lanqas ma ġew provduti b'miżuri ta' protezzjoni, bir-riżultat li issa għandhom l-asbestos fil-pulmun tagħhom.

Huma qegħdin jitolbu lill-Qorti ssib illi ġie leż id-dritt tagħhom għall-protezzjoni tad-dritt għall-ħajja u li l-ħajja ma titqiegħedx f'periklu bla bżonn a tenur tal-artikolu 33 tal-Kostituzzjoni u l-artikolu 2 tal-Konvenzjoni Ewropea dwar id-Drittijiet tal-Bniedem, kif ukoll id-dritt għar-rispett tal-ħajja privata u tal-familja a tenur tal-artikolu 8 tal-Konvenzjoni Ewropea.

Sorvolati l-eċċezzjonijiet preliminari tal-intimati, il-Qorti qeghda issa tgħaddi sabiex tqis il-mertu tal-każ. Fir-rigward tal-eredi ta' Emanuel Gauci, peress illi ġie deċiż li l-ilmenti konvenzjonali tagħhom ma jistgħux jiġu mistħarrġa ladarba Emanuel Gauci kien spiċċa mill-impjieg tiegħu mat-Tarzna fl-1970, a sensu tal-artikolu 7 tal-Kap. 319 tal-Liġijiet ta' Malta, l-ilmenti tagħhom ser jiġu mistħarrġa biss taħt l-artikolu 33 tal-Kostituzzjoni.

Mill-provi prodotti jirriżulta li r-rikorrenti u Emanuel Gauci kienu lkoll impjegati mal-Malta Drydocks Corporation għal diversi snin.

Ir-rikorrenti kollha ħlief l-eredi ta' Emanuel Gauci ppreżentaw ċertifikati mediċi ta' kull wieħed minnhom rilaxxat mill-Professur Joseph Cacciattolo minn fejn jirriżulta li kollha għandhom evidenza ċara ta' effetti ta' asbestos fil-pulmun. Fil-

fatt, kif jikkonferma l-Profs. Cacciattolo in kontro eżami, kollha għandhom dawk li jissejjħu *pleural plaques*. Dan ifisser li teħxien ir-rita tal-pulmun u hija konsegwenza komuni tal-esposizzjoni għall-asbestos. Skont il-Profs. Cacciattolo wkoll, hemm studji li juru li *pleural plaques* inaqqsu l-volum tal-pulmun u għandhom effett fuq il-potenzjal għall-eżerċizzju. Numru żgħir ta' rikorrenti qegħdin isofru wkoll minn asbestosis li hija kundizzjoni li tiżviluppa meta l-pulmun jixrief minħabba esposizzjoni għall-asbestos.

Ir-rikorrenti produċew ukoll ix-xhieda tal-Profs. Cacciattolo fil-kwalità tiegħu ta' Kap tad-dipartiment tal-mediċina fi ħdan l-Università ta' Malta u konsulent l-isptar, riprodotta minn kawża oħra simili għal din tal-lum. Ix-xhud spjega, *inter alia*, li evidenza xjentifika li tassoċja l-esposizzjoni għall-asbestos mal-kanċer tirrisali għas-sena 1938. Eventwalment in-ness bejn l-asbestos u *pleural mesothelioma* kien ġie indikat fil-*British Medical Journal* tal-1960. Ikompli billi jispjega li f'dik l-epoka, dan il-ġurnal mediku kien wieħed miż-żewġ ġurnali mediċi prinċipali li kienu jinqraw mit-tobba Maltin. Għalkemm dan kollu huwa rilevanti għal dak li għandu x'jaqsam ma meta l-awtoritajiet setgħu saru jafu dwar il-periklu tal-asbestos, il-Qorti tinnota li fil-każ tal-lum, ħadd mir-rikorrenti ma qiegħed isofri mill-marda qerrieda tal-kanċer minħabba esposizzjoni għall-asbestos.

Ġiet riprodotta wkoll ix-xhieda ta' Joseph Saliba, policy manager tal-Malta Shipyards fi ħdan il-Ministeru tal-Infrastruttura. Huwa spjega li l-aħħar kariga li kellu kienet ta' *health and safety manager* mal-Malta Shipyard li qabel kienet il-Malta Drydocks. Huwa kien ilu jokkupa din il-kariga mill-1993 u xogħlu kien li jieħu ħsieb is-saħħa u sigurtà tal-ħaddiema. Spjega wkoll li l-asbestos jintuża f'diversi affarijiet bħal *insulation*, *boards* u *wiring*. Fl-investigazzjonijiet li kienu għamlu fit-tarzna sabu tlett tipi ta' asbestos, l-aktar minn dak li hu l-inqas noċiv pero sabu ftit li hu l-aktar forma ta' asbestos noċiva.

Ix-xhud kompla billi spjega li f'Malta saru konxji dwar il-perikolu assoċjat mal-asbestos fin-nofs tad-disgħinijiet, u bil-mod bdew jittestjaw għal u jiġbru l-asbestos minn fejn sabuh

fid-Drydocks għal ħabta tal-aħħar tad-disgħinijiet. L-asbestos tneħħa kollu mid-Drydocks u ġie esportat b'mod legali għad-distruzzjoni tiegħu. Bħala prekawzjoni wkoll bdew jigu nkarigati nies apposta biex jezaminaw vapuri li jidħlu t-tarzna għal xogħol fuqhom sabiex jivverifikaw kellhomx asbestos. It-tarzna ħadet ukoll il-prekawzjoni li tirreferi l-ħaddiema għal *check ups* l-isptar u li qabel il-ħaddiema kienu jingħataw *dangerous employment allowance* li imbagħad nqatgħet. Żied jgħid li meta kien ġie impjegat mat-tarzna hu fis-sittinijiet, l-asbestos kien jintuża bħala *sheeting* kontra s-sħana. Għalkemm l-asbestos hu assoċjat mat-tarzna għax jidħlu ħafna vapuri, jinsab ukoll f'*gaskets* tal-karozzi, *corrugated sheeting* u tankijiet tal-ilma fuq il-bejt. Spjega wkoll illi l-asbestos huwa perikoluż meta l-*fibres* ta' dan il-materjal ikunu sopiżi fl-arja u meta ma jiġux ġenerati *fibres*, ħsara ma ssirx.

Dr. George Peplow, kwalifikat fil-kimika analitika li x-xhieda tiegħu ġiet ukoll riprodotta minn kawża simili, spjega li l-asbestos hu perikoluż b'dan li f'ċertu ċirkostanzi jista' jkun aktar perikoluż jekk jitnehha minħabba l-*fibres* li jarmi fl-arja. Ix-xhud spjega li huwa għamel diversi konsulenzi, fosthom fl-isptar San Luqa. Qal li kien hemm għarfien dwar il-periklu assoċjat mal-asbestos sa mill-aħħar tas-sittinijiet però li bħala liġijiet anke internazzjonali dawk waslu aktar tard. Kompla billi qal li fil-bidu tas-sebgħinijiet il-prekawzjonijiet li kienu jittieħdu f'Malta kienu li min juża l-asbestos ghandu jaħsel idejh u joqgħod attent biex ma jiġix fuq ħwejġu, però ma kienx hemm sens tal-estent tar-riskju involut. Dan beda jiżviluppa b'mod aktar xjentifiku fis-snin disghin. L-ewwel liġi f'Malta sabiex tipproteġi l-ħaddiema saret fl-2003, għalkemm mis-snin tmenin l-importazzjoni tal-asbestos giet projbita. Ix-xhud spjega wkoll li l-fatt li hemm asbestos f'sit, ma jfissirx neċessarjament li dan ikun perikoluż jekk fl-arja ma jkunx hemm livell għoli ta' *fibres* tal-asbestos, b'dan illi jekk però l-asbestos jiġi ddisturbat, il-livelli tal-*fibres* fl-arja ser jogħla.

Finalment, ġiet riprodotta wkoll ix-xhieda ta' Dr. Ray Busuttil, Supretendent tas-Saħħa Pubblika, li qal li informazzjoni dwar l-asbestos u s-saħħa pubblika bejn l-1956 u s-sena 2010 ma kien hemm xejn fuq livell nazzjonali u ma kienx hemm direzzjoni dwar l-użu tal-asbestos in ġenerali.

L-intimati ppreżentaw affidavit ta' Dr. Peter Fsadni li spjega li *asbestos plaques* jew calcified *pleural plaques* juru li l-persuna tkun ġiet esposta għall-asbestos però mhumiex kanċer. Ikompli billi jgħid li f'każijiet rari l-bniedem affetwat jista' jkollu qtugħ ta' nifs relatat mal-ammont ta' *plaque* illi jkollu mal-pulmun imma li persuna li ma jkollhiex ħafna *plaque* mhijiex ser ikollha sintomi.

Dwar asbestosis, Dr. Fsadni jgħid illi din hija magħrufa bħala fibrożi tal-pulmun konsegwenza tal-esposizzjoni għall-asbestos. F'dan il-każ, minħabba l-ħsara li tkun kaġunata lill-pulmun, dan jixrief u l-pazjent isofri minn qtugħ ta' nifs. Ikompli billi jispjega li lanqas dan ma huwa kanċer.

Ir-rikorrenti qed jallegaw illi ġew leżi d-drittijiet tagħhom riżultat dirett tal-fatt illi huma kienu esposti tul diversi snin għal kontaminazzjoni mill-asbestos fuq il-post tax-xogħol mingħajr ma ttieħdu prekawzjonijiet mill-awtoritajiet tas-saħħa sabiex jipprevjenu l-mard. L-artikolu 8 qiegħed jiġi invokat għal dak li għandu x'jaqsam mal-kwalità tal-ħajja tar-rikorrenti kif ukoll għal dak li għandu x'jaqsam mad-dritt tar-rikorrenti li jkunu infurmati dwar perikli marbutin mal-asbestos.

L-ewwel sub inċiż tal-artikolu 33 tal-Kostituzzjoni jipprovdi illi:

> *"33. (1) Hadd ma jista' jigi pprivat mill-hajja tieghu intenzjonalment hlief fl- esekuzzjoni tas-sentenza ta' qorti dwar reat kriminali skont il-ligi ta' Malta li tieghu jkun gie misjub hati."*

L-artikolu 2(1) tal-Konvenzjoni Ewropea jipprovdi illi:

> *"Id-dritt għall-ħajja ta' kulħadd għandu jigi protett b'ligi. Ħadd ma għandu jigi pprivat mill-ħajja tiegħu intenzjonalment ħlief fl- esekuzzjoni tas-sentenza ta' qorti wara li jigi misjub ħati ta' delitt li dwaru tkun provduta mil-ligi din il-piena."*

Ir-rikorrenti jinvokaw ukoll l-artikolu 8 tal-Konvenzjoni li jipprovdi inoltre illi:

"1. Kulħadd għandu d-dritt għar-rispett tal-ħajja privata tiegħu u tal-familja tiegħu, ta' daru u tal-korrispondenza tiegħu.

2. Ma għandux ikun hemm indħil minn awtorità pubblika dwar l-ezercizzju ta' dan id-dritt ħlief dak li jkun skont il-ligi u li jkun meħtieg f'socjetà demokratika fl-interessi tas-sigurtà nazzjonali, sigurtà pubblika jew il-gid ekonomiku tal-pajjiz, biex jigi evitat id-dizordni jew l-egħmil ta' delitti, għall-protezzjoni tas-saħħa jew tal-morali, jew għall-protezzjoni tad-drittijiet u l-libertajiet ta' ħaddieħor."

L-intimati Avukat Ġenerali u Tabib Prinċipali tal-Gvern jeċċepixxu li r-rikorrenti kellhom juru li kienu tassew esposti għall-asbestos. Mill-provi prodotti din il-Qorti hija konvinta fuq bażi ta' probabiltà li r-rikorrenti kienu esposti għall-abra tal-asbestos fiż-żmien illi damu jaħdmu t-Tarzna. Dan abbażi tax-xhieda tal-esperti fil-qasam, riprodotti minn kawżi oħra simili u l-konklużjonijiet tal-Qrati tagħna f'dawk il-kawżi.

In-ness dirett bejn il-fatt li r-rikorrenti kollha għandhom effetti ta' asbestos fil-pulmun, u x-xogħol tagħhom fit-Tarzna, ma ġiex megħlub bi prova kuntrarja mill-intimati. Inoltre, jiġi rilevat li ma nġiebet l-ebda prova li r-rikorrenti setgħu kienu esposti għall-asbestos band'oħra jew minn sors ieħor.

Safejn l-ilment tar-rikorrenti huwa bbażat fuq l-artikolu 33 tal-Kostituzzjoni u l-artikolu 2 tal-Konvenzjoni Ewropea, l-intimati jeċċepixxu li ħadd minnhom ma intenzjonalment qiegħed ħajjet ir-rikorrenti fil-periklu jew b'xi mezz ċaħħadhom mill-jedd għall-ħajja tagħhom.

B'differenza mill-kawżi simili deċiżi minn dawn il-Qrati tul l-aħħar snin, ħadd mir-rikorrenti fil-każ tal-lum ma qiegħed isofri minn xi marda li tqieghed il-ħajja tiegħu fil-periklu. Kif diġà ntqal, huma għandhom biss evidenza ta' effetti ta' asbestos fil-pulmun u fil-każ ta' wħud minnhom, din tillimita l-funzjoni tal-pulmun bil-konsegwenza li jsofru minn qtugħ ta' nifs.

Il-każ ta' Brincat and Others vs Malta, deċiż mill-Qorti Ewropea fl-24 ta' Lulju 2014, ttratta wkoll dwar espożizzjoni għall-asbestos ta' ex-ħaddiema tat-Tarzna. Dwar l-applikanti li ma kellhomx il-marda qerrieda *pleural mesothelioma*, il-Qorti qalet hekk:

> "*As to the remaining applicants who also worked at MDC, the documentation presented indicates that all but one applicant (Mr Dyer) have respiratory problems and plaques in their lungs, together with some other complications related to exposure to asbestos, but have not to date been diagnosed with malignant mesothelioma. It can neither be said that their conditions constitute an inevitable precursor to the diagnosis of that disease, nor that their current conditions are of a life-threatening nature. It follows that Article 2 does not apply in their case and the complaint brought by the remaining applicants under the Article under examination is incompatible ratione personae with the provisions of the Convention within the meaning of Article 35 § 3 (a), and must be rejected in accordance with Article 35 § 4.*
>
> *However, in the context of dangerous activities, the scope of the positive obligations under Article 2 of the Convention largely overlaps with that of those under Article 8 (see Öneryıldız, cited above, §§ 90 and 160). The latter provision has allowed complaints of this nature to be examined where the circumstances were not such as to engage Article 2, but clearly affected a person's family and private life under Article 8 (see Lȯpez Ostra v. Spain, 9 December 1994, Series A no. 303-C and Guerra and Others, cited above). The Court therefore considers it appropriate to examine the complaints in respect of the remaining applicants under Article 8, which is applicable in the present case (see also Roche v. the United Kingdom [GC], no. 32555/96, §§ 155-156, ECHR 2005-X).*"

Applikat dan kollu għall-kawża tal-lum, ladarba ħadd mir-rikorrenti ma jinsab fil-periklu li jitlef ħajtu riżultat ta' xi marda kkawżata mill-esposizzjoni għall-asbestos fiż-żmien illi kien jaħdem it-tarzna, isegwi li l-intimati għandhom raġun

jeċċepixxu li ħadd minnhom ma intenzjonalment qiegħed ħajjet ir-rikorrenti fil-periklu jew b'xi mezz ċaħħadhom mill-jedd għall-ħajja tagħhom. L-ilmenti tar-rikorrenti sejrin għalhekk jiġu kunsidrati biss taħt l-artikolu 8 tal-Konvenzjoni.

Dwar id-defunt Emanuel Gauci, ir-rikorrenti ma ressqu l-ebda prova li huwa miet kawża tal-esposizzjoni tiegħu għall-asbestos. Isegwi għalhekk illi lanqas l-ilmenti tiegħu ma huma sindikabbli taħt l-artikolu 33 tal-Kostituzzjoni u kif diġà ġie deċiż, ladarba temm l-impieg mat-Tarzna fis-sena 1970, l-ilmenti tiegħu lanqas ma jistgħu jiġu mistħarrġa taħt il-Konvenzjoni Ewropea u għaldaqstant, it-talbiet tar-rikorrenti Joseph u Therese Caruana bħala eredi tal-istess Emanuel Gauci ser jiġu miċħuda.

Dwar l-ilment tar-rikorrenti marbut mal-jedd tal-privatezza kif protett taħt l-artikolu 8 tal-Konvenzjoni, l-intimati jeċċepixxu li r-rikorrenti naqsu milli jispjegaw b'liema mod l-intimati indaħlulhom fi ħwejjiġhom jew fil-ħajja privata tagħhom jew tal-familja tagħhom.

Jirriżulta mill-atti tal-kawża li ħadd mir-rikorrenti ma xehed sabiex jispjega kif attwalment affetwatu l-kundizzjoni tiegħu. Jidher illi l-effett tal-esposizzjoni għall-asbestos fuq il-ħajja ta' kuljum tar-rikorrenti huwa, fl-agħar ipoteżi, qtugħ ta' nifs. Madanakollu, dan ma jnaqqas xejn mill-fatt illi r-rikorrenti kollha għandhom *pleural plaques* u sinjali ta' asbestos fil-pulmun minħabba li ġew esposti għall-effetti noċivi tal-istess asbestos fiż-żmien li damu mpjegati t-Tarzna. Dan il-fatt waħdu huwa biżżejjed sabiex il-Qorti ssib illi kien hemm indħil fil-ħajja privata tar-rikorrenti.

Finalment, l-intimati jeċċepixxu li l-awtoritajiet ta' Malta ħadu dawk il-miżuri meħtieġa, inkluż bdil fil-liġi, sabiex tigi ndirizzata l-problema tal-asbestos fit-Tarzna. Fil-każ ta' Brincat vs Malta, il-Qorti Ewropea kellha xi tgħid hekk dwar dan l-argument:

> *"106. Thus, as to whether the Maltese Government knew or ought to have known in the early seventies, the Court must rely on other factors, most evident amongst them being objective scientific research, particularly in the light*

of the domestic context. The Court takes account of the list, submitted by the applicants, which contains references to hundreds of articles or other publications concerning the subject at issue published from 1930 onwards - many of them taken from reputable British medical journals. The Court observes that medical studies at the then Royal University of Malta were modelled on, and followed closely upon, the corresponding United Kingdom system, with many graduates in medicine continuing their studies in England and Scotland. Particularly in view of this situation, even accepting the Government's argument - that is, that information was at the time not as readily available as it is today - it is inconceivable that there was no access to any such sources of information, at least, if by no one else, by the highest medical authorities in the country, notably the Chief Government Medical Officer and Superintendent of Public Health (as provided for in the, now repealed, Department of Health (Constitution) Ordinance, Chapter 94 of the Laws of Malta, see paragraph 42 above). In fact, according to Maltese law it was precisely the duty of the Superintendent of Public Health to remain abreast of such developments and advise the Government accordingly. The Court, further, observes that it has not been submitted that there had been any specific impediment to access the necessary information. Furthermore, the Government failed to rebut the applicants' assertion with any signed statement by a medical expert or authority, who could have attested that the medical professionals in the country were, in or around the 1970s, unaware of these worrying medically related findings at the time.

Moreover, the Pellicano judgment by the Commercial Court (see paragraph 35 above) is in itself an implicit acknowledgement by a domestic court that in the years preceding Mr Pellicano's death in 1979 the authorities knew or ought to have known of the dangers of working with asbestos and that they had failed to provide adequate health and safety measures in that respect.

Against this background, the Court concludes that for the purposes of the present case, it suffices to consider that

the Maltese Government knew or ought to have known of the dangers arising from exposure to asbestos at least as from the early 1970s.

107. As to the fulfillment of the ensuing obligations, as stated above, the respondent Government claimed that as soon as they had become aware of the dangers associated with asbestos, laws were enacted to protect employees from these dangers and this as early as 1987 by means of the Work Place (Health, Safety and Welfare) Regulations. It follows that, by Government's admission, up until 1987 no positive action was taken in the nearly two decades (four years in the case of Mr. Attard who left the MDC in 1974) during which the applicants had been exposed to asbestos. Consequently, from the information provided, it is apparent that from the mid-1980s to the early 2000s, when the applicants (except for Mr Attard) left the MDC, the legislation was deficient in so far as it neither adequately regulated the operation of the asbestos-related activities nor provided any practical measures to ensure the effective protection of the employees whose lives might have been endangered by the inherent risk of exposure to asbestos.

…

110. The Court considers that enacting specific legislation fifteen years after the time in the mid-1980s when the Government accept that they were aware of the risks can hardly be seen as an adequate response in terms of fulfilling a State's positive obligations. Furthermore, by the time the 2002, 2003 and 2006 legislation had been enacted and came into force (see paragraphs 33 and 34 above), the applicants had little if anything to gain since the timing coincided with the end of their careers, when they were leaving or had already left Malta Drydocks (see paragraph 6 above).

111. Consequently, from the information provided, it is apparent that from the mid-1980s to the early 2000s, when the applicants (except for Mr Attard) left the MDC, the legislation was deficient in so far as it neither

adequately regulated the operation of the asbestos-related activities nor provided any practical measures to ensure the effective protection of the employees whose lives might have been endangered by the inherent risk of exposure to asbestos. Moreover, even the limited protection afforded by that legislation had no impact on the applicants since it appears to have remained unenforced.

112. The Court considers that, while there is a primary duty to put in place a legislative and administrative framework, it cannot rule out the possibility, a priori*, that in certain specific circumstances, in the absence of the relevant legal provisions, positive obligations may nonetheless be fulfilled in practice. In the present case, however, the only practical measure that appears to have been taken by the State, as the employer, was to distribute masks, on unspecified dates and at unspecified intervals (if distributed repeatedly at all). The Court notes in this connection that the apparently disposable masks (which were shown to the Court) were considered by experts in the* Pellicano *case to be of "inadequate quality" and "did not take sufficient account of the state of scientific knowledge about the subject matter at the relevant time" (see paragraph 33 above). These findings are sufficient for the Court to conclude that such practical attempts left much to be desired.*

113. As to the duty to provide access to essential information enabling individuals to assess risks to their health and lives and the duty to provide such information, the Court notes that the Government submitted that no information reports were in fact available and that it was difficult for them to provide any information about the extent of any informative material given to the applicants. They noted, however, that the Occupational Health and Safety Authority (OHSA) provided preventive information and guidelines concerning the management and use of asbestos.

114. It would therefore appear that no information was ever collected or studies undertaken or reports compiled

specifically about the asbestos situation at the applicants' place of work. Furthermore, the Government did not even argue that any general information was, in fact, accessible or made available to the applicants. Instead the Government, seemingly oblivious to the obligations arising from the Convention, opted to consider that it was not their responsibility to provide information at the outset and that anyone in such a work environment would in any case be fully aware of the hazards involved. The Court considers the latter statement to be in stark contrast to the Government's repeated argument that they (despite being employers and therefore well acquainted with such an environment) were for long unaware of the dangers. The Court further finds inappropriate the Government's contention that the distribution of the above-mentioned masks was an implicit source of information. Additionally, in relation to the Government's reference to the information available at the OHSA, the Court notes that this authority was only created after the year 2000 and it could therefore not have been a source of information before that date. It follows that in practice no adequate information was in fact provided or made accessible to the applicants during the relevant period of their careers at the MDC."

Wara li qieset dawn iċ-ċirkostanzi kollha, il-Qorti Ewropea waslet għall-konklużjoni li kien hemm vjolazzjoni tal-artikolu 2 tal-Konvenzjoni fir-rigward tal-applikazzjoni tal-eredi tar-rikorrent li kien miet kawża tal-esposizzjoni għall-asbestos, u ksur tal-artikolu 8 fir-rigward tal-applikanti l-oħra, kemm fir-rigward ta' dawk li kienu qegħdin isofru minn *pleural plaques* u kundizzjonijiet oħra riżultat tal-esposizzjoni tagħhom għall-asbestos u kemm fir-rigward tal-applikant li minkejja li kien espost għall-asbestos, ma kien qiegħed isofri minn l-ebda kundizzjoni kronika.

Fl-istess vena, din il-Qorti tirreferi għall-każ ta' Mary Grace Farrugia et vs Tabib Prinċipali tal-Gvern, deċiża fil-31 ta' Jannar 2017, fost oħrajn, fejn din il-Qorti diversament presjeduta sabet li:

"Fil-kaz tal-lum, abbazi tal-provi prodotti, din il-Qorti ssib illi l-mewt ta' Andrew Psaila kienet ir-rizultat ta' sensiela ta' omissonijiet da parti tal-Istat li, mhux biss ma aggornax il-legislazzjoni tal-pajjiz tempestivament pari passu mal-gharfien li maz-zmien beda jizdied tal-perikli tal-asbestos l-aktar meta jkun fi stat ta' fibres u tar-riskji tal-uzu tal-asbestos, izda wkoll meta l-Istat naqas palesement milli jaghmel rakkomandazzjonijiet dwar mizuri ta' prevenzjoni ta' l-uzu tas-sostanza bhala parti mir-rutina tax-xoghol; ma' dawn mizuri ta' infurzar kontra l-perikli ghas-sahha tal-haddiema. L-assjem ta' nuqqasijiet fuq dan il-livell da parti tal-Istat gab mieghu illi Andrew Psaila kien espost mill-employer tieghu ghall-uzu tal-asbestos bhala parti mix-xoghol tieghu bil-konsegwenza li garrab marda terminali li temmet hajtu fl-età ta' 60 sena. Mhux sostenibbli l-argument tal-intimati illi fiz-zmien meta Psaila kkontratta l-marda, l-gharfien (awareness) dwar il-perikli tal-asbestos kien generiku, u li kien biss fis-snin disghin li bdiet tohrog informazzjoni fuq bazi internazzjonali ta' kif ghandu jsir l-immaniggjar tal-asbestos. Din il-Qorti ghamlet l-accertamenti taghha u tghid minghajr l-icken esitazzjoni li dan l-argument huwa fattwalment inkorrett. Hemm imbaghad ix-xiehda ta' Dr. George Peplow u tal-Prof. Joseph Cacciattolo li tikkostitwixxi prova. Kontra ta' din il-prova, ma hemmx prova diretta u determinanti da parti tal-intimati. Ghalhekk il-Qorti mhijiex sejra titbieghed minn dak fattwalment riskontrat mill-ECHR fil-kaz ta' Brincat fis-sens li l-Istati Malti tramite l-awtoritajiet kompetenti kellu taghrif ghad-disposizzjoni tieghu izda ma adottatax mizuri ta' prevenzjoni fuq livell aktar wiesgha li jolqot il-postijiet kollha tax-xoghol, aktar milli post wiehed li fil-kaz ta` Psaila kienet it-tarzna.

…

L-obbligu fuq l-Istat li jipprovdi informazzjoni dwar riskji jew perikli ta' esposizzjoni beda jkun rikonoxxjut bid-decizjoni tal-ECHR fil-kaz ta` "Guerra and Others v. Italy" tad-19 ta` Frar 1998. Hemm il-Qorti rreferiet ghal "the right to assess risk factors connected with the activity of a

nearby chemical factory." Fil-kazi ta` "McGinley and Egan v. the United Kingdom" (28 ta` Jannar 2000) u "Roche v. the United Kingdom" (19 ta` Ottubru 2005) l-ECHR [l-ahhar kaz il-Grand Chamber] affermat il-principju illi "respect for private and family life under Article 8 requires that an effective and accessible procedure be established which enables such persons to seek all relevant and appropriate information." Id-dritt ghall-access ta' informazzjoni relatat ma' riskji li persuna tista' tigi esposta ghalihom (fil-kaz in kwistjoni kienu ghaddasa) kien trattat mill-ECHR fil-kaz ta` "Vilnes and others v. Norway" (5 ta` Dicembru 2013) fejn inghad illi "the State`s positive obligation to provide access to essential information enabling individuals to assess risks to their health and lives may, in certain circumstances, also encompass a duty to provide such information.""

Fil-kawża tal-lum ukoll, ġie muri kif għal għexieren ta' snin, kien hemm għarfien dwar ir-riskji għas-saħħa relatati mal-asbestos. Fil-fatt, Dr. George Peplow jikkonċedi li lejn l-aħħar tas-sittinijiet, żgur li f'Malta kien diġà hawn għarfien dwar l-effetti tal-asbestos tant li fl-Università kienu ttieħdu xi miżuri preventivi.

Bħala fatt għalhekk, huwa ċar li fiż-żmien li r-rikorrenti kienu jaħdmu t-Tarzna, l-għarfien għall-awtoritajiet Maltin dwar il-perikli għas-saħħa assoċjati mal-asbestos kien jeżisti żgur. Nonostante, ħareġ mill-provi li l-awtoritajiet tas-saħħa bdew jieħdu miżuri preventivi fis-snin disghin, meta r-rikorrenti kienu jew temmu l-impieg taghhom mat-Tarzna jew waslu biex.

Isegwi għalhekk illi dan l-għarfien dwar il-periklu tal-asbestos ma wassalx sabiex l-Istat jieħu miżuri preventivi adegwati biex jipproteġi s-saħħa tal-ħaddiema, tant li r-rikorrenti u ħaddiema oħrajn spiċċaw maż-żmien ikkontrattaw mard respiratorju, kultant serju u anke kanċer.

Dan kollu huwa r-riżultat ta' ommissjoni serja da parti tal-istat li mhux biss ma aġġornax ruħu bil-leġislazzjoni mill-għarfien tal-perikli tal-asbestos u l-użu tiegħu, iżda naqas ukoll li jagħmel rakkomandazzjonijiet pubbliċi dwar miżuri ta'

prevenzjoni u eliminazzjoni tal-użu f'waqtha ta' din is-sustanza noċiva għas-saħħa tal-bniedem. Dan wassal sabiex ir-rikorrenti u sħabhom għaddew snin twal esposti għal dan il-materjal mingħajr l-ebda ħjiel tal-periklu tiegħu fuq saħħithom, periklu li mill-aħħar tas-snin isttin kien diġà evidenti u rikonoxxut medikament.

Għalhekk fil-każ tar-rikorrenti, il-Gvern, rappreżentat mill-intimati Tabib Prinċipali tal-Gvern u l-Avukat Ġenerali, ma jistax jitqies li ssodisfa l-obbligu tiegħu a tenur tal-artikolu 8 tal-Konvenzjoni.

Il-Qorti tqis li dan mhux każ fejn dikjarazzjoni ta' leżjoni hi rimedju suffiċjenti imma r-rikorrenti għandhom jingħataw danni non prekunjarji għal-leżjoni tad-drittijiet tagħhom. Il-Qorti terġa' tgħid li f'dan il-każ ma jirriżultax li xi ħadd mir-rikorrenti jinsab fil-periklu li jitlef ħajtu konsegwenza tal-espożizzjoni tiegħu għall-asbestos. Il-Qorti tinnota wkoll li minkejja li numru ta' rikorrenti lmentaw minn qtugħ ta' nifs u nuqqas ta' tolleranza għall-eżerċizzju, kollha huma avvanzati fl-età u kif diġà ntqal, ħadd minnhom ma xehed dwar kif effettivament affetwatlu ħajtu l-kundizzjoni tiegħu.

Dawn il-fatturi jwasslu lill-Qorti tikkonkludi li l-kumpens non pekunjarju għas-sofferenza subita bil-vjolazzjoni tad-drittijiet tagħhom taħt l-artikolu 8 tal-Konvenzjoni Ewropea għandu jkun ta' €3,000 kull rikorrent bl-eċċezzjoni tal-eredi ta' Emanuel Gauci għar-raġunijiet li ngħataw f'din id-deċiżjoni.

Għaldaqstant, il-Qorti qegħda taqta' u tiddeċiedi l-kawża billi filwaqt illi tiċħad l-ewwel talba fil-konfront tar-rikorrenti kollha, tiċħad it-tieni, t-tielet u raba' talba fejn tolqot lir-rikorrenti Joseph Gauci u Therese Caruana, tilqa' t-tieni u tielet talba fejn tolqot lir-rikorrenti l-oħra u għall-finijiet tar-raba' talba, tillikwida kumpens ta' €3000 (tlett elef Ewro) kull wieħed favur ir-rikorrenti Spiru Ellul, Joseph Rizzo, Joseph Quintano, Carmel Cauchi, Felix Axisa, Paul Calleja, Joseph Pisani, Joseph Caruana, Geralamo Mintoff, Joseph Galea, Tarcisio Gaffiero, Alphonse Genovese, Anthony Polidano, John Cilia, Joseph Bartolo, John Scerri u Francis Tonna u tordna lill-intimati Tabib Prinċipali tal-Gvern (Direttur Ġenerali – Regolazzjoni dwar is-

Saħħa Pubblika) u Avukat Ġenerali sabiex in solidum bejniethom iħallsu lir-rikorrenti l-ammont hekk likwidat.

L-ispejjeż ta' din id-deċiżjoni jitħallsu mill-intimati Tabib Prinċipali tal-Gvern (Direttur Ġenerali – Regolazzjoni dwar is-Saħħa Pubblika) u mill-Avukat Ġenerali in solidum bejniethom, b'dan illi r-rikorrenti Joseph Gauci u Therese Caruana għandhom iħallsu l-ispejjeż tagħhom.

IMHALLEF

DEP/REG